

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK DEĞERLENDİRME

Tülay KİTAPÇIOĞLU YÜKSEL

Araştırma Makalesi

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku
Anabilim Dalı, tulaykitapcioglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6631-1109.

ÖZET

Suçta sürüklenen çocuklar konusu, çoğunlukla suçun işlenmesinden sonraki süreç bakımından incelenmekte ve çocukların suçta sürüklenmesinin azaltılması amacıyla yönelik önleyici sistemler üzerinde daha az çalışılmaktadır. Bu çalışmada, suçta sürüklenen çocuklar konusu, hem kriminoloji hem de ceza hukuku perspektifiyle bütüncül olarak ele alınmış ve bu konudaki temel problemler ve bu problemlere yönelik çözüm önerilerimiz sunulmuştur. Bu bağlamda, suçta sürüklenen çocuk kavramı, çocuk adalet sistemi, suçta sürüklenen çocuk oranları, çocuğu suçta sürükleyen nedenler ve çözüm önerilerimiz, suçta sürüklenen çocukların cezai sorumluluklarının belirlenmesinde TCK'da kabul edilen sistem ve çocuklara özgü güvenlik tedbirleri konuları incelenmiştir. Bu inceleme, istatistik veriler, normatif düzenlemeler, doktrindeki görüşler, tespit ettiğimiz problemler ve çözüm önerilerimiz çerçevesinde yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Suça Sürüklenen Çocuk, Çocuk Adalet Sistemi, Çocuğu Suça Sürükleyen Nedenler, Suça Sürüklenen Çocukların Cezai Sorumluluğu, Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

İntihal / Plagiarizm: Bu makale intihal programında taranmış olup en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

Bu çalışma Creative Commons Atıf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

DOI: 10.62124/kluhfd.1360506.

EVALUATION OF JUVENILE DELINQUENCY

Tülay KİTAPÇIOĞLU YÜKSEL

Research Article

Asst. Prof., Kırklareli University, Faculty of Law, Department of Public Law, Department of Criminal and Criminal Procedure Law, tulaykitapcioglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6631-1109.

ABSTRACT

The issue of juvenile delinquency is mostly examined in terms of the process after the crime is committed and preventive systems to reduce the dragging of children into crime are less studied. In this study, the issue of juvenile delinquency has been handled holistically from the perspectives of both criminology and criminal law, and the main problems in this regard and our suggestions for solutions to these problems have been presented. In this context, the concept of juvenile delinquency, juvenile justice system, the rate of juvenile delinquency,

the reasons that juvenile delinquency and our solution suggestions, the system accepted in the Turkish Penal Code in determining the criminal responsibility of juvenile delinquency and children specific security measures are examined. This review has been made within the framework of statistical data, normative regulations, opinions in the doctrine, the problems we have identified and our solution suggestions.

KEYWORDS: Juvenile Delinquency, Juvenile Justice System, Reasons That Lead Children To Crime, Criminal Responsibility Of Juvenile Delinquency, Children Specific Security Measures

GİRİŞ

Suçta sürüklenen çocukların işledikleri suçların ceza hukuku yönüyle ve yargılama süreçleri bakımından da ceza muhakemesi yönüyle incelenmesi son derece önemli olmakla birlikte, çocukların suçta sürüklenmesindeki nedenlerin göz önüne alınmadan yapılan incelemelerin eksik kaldığı düşüncesindeyiz. Bu sebeple çocukların suçta sürüklenmesindeki nedenlerin, bu konudaki problemlerin ve eksiklerin, suçta sürüklenme oranlarının, önleyici sistemin, çocukların suçta sürüklenmesinin azaltılması ve engellenmesi için yapılabileceklerin araştırılıp değerlendirilmesi ve bu şekilde çocukların ceza hukuku yönünden sorumluluklarının incelenmesi, bütüncül bakış açısı sağlaması sebebi ile daha iyi netice ve çözümler sağlayacaktır.

Çalışmamızda, kriminoloji ve ceza hukuku yöntemlerinden faydalanılacaktır. Kriminoloji perspektifiyle yapılan incelemeden elde edilen bulgu ve neticeler, problemlerin tespiti ve çözüm önerilerinin sunulmasına katkı sağlayacak ve böylece ceza sorumluluğu bakımından yapılacak incelemeye farklı bir bakış açısı imkanı getirmiş olacaktır.

İlk olarak, suçta sürüklenen çocuk kavramı ve kavramın önemi izah edilecek. İkinci olarak, çocuk adalet sistemi, bu sistemdeki problemlere ve çözüm önerilerimize yer verilecektir. Üçüncü olarak, suçta sürüklenen çocuk oranları ve bu konudaki tespit ve değerlendirmelerimiz ifade edilecektir. Çalışmanın en önemli kısmı olduğunu düşündüğümüz kısım, dördüncü başlıkta yer alacaktır. Bu kısımda, çocuğu suçta sürükleyen nedenler, ülkemizde bu konudaki problemler, eksiklikler ve çözüm önerilerimiz izah edilecektir. Beşinci olarak, suçta sürüklenen çocukların cezai sorumluluklarının belirlenmesinde TCK'da kabul

edilen sistem ele alınacaktır. Altıncı olarak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri konusuna yer verilecektir. Bu konu, normatif düzenlemeler, doktrindeki görüşler, tespit ettiğimiz problemler ve çözüm önerilerimizle birlikte değerlendirilecektir.

I. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI

5237 sayılı TCK m.6/1/b hükmüne göre çocuk, “*henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi*” şeklinde tanımlanmıştır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m.3/1/a hükmüne göre, “*Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi*” ifade etmektedir. Hukuk sistemimizde, 18 yaşını doldurmamış her bireyin çocuk olduğu kabul edilmiştir.

Çocuklar bakımından, “*suçlu*” ifadesi yerine “*suça sürüklenen çocuk*” ifadesinin kullanımının amacını bilmek, çocuk adalet sisteminin amaçlarına ulaşmak bakımından oldukça önemlidir. Bu bilinç, şekli olarak kullanılması gereken bir terimden çok daha fazlasını ihtiva etmektedir. Kimi zaman uygulamada, suça sürüklenen çocuk bakımından suçlu, şüpheli, sanık ifadelerinin kullanıldığını görmekteyiz. Çocuk tarafından bir suçun işlendiği değil, çocuğun ancak bir suça sürüklenebileceği kabul edilmelidir. Çocuğun suçlu olduğu yönündeki kabul, çocuğun daha çok suç alanına yönelmesine teşvik edilmesini sağlayacaktır. Çocuğun ailesi, yaşadığı sosyal çevre ve koşulları çocuğun suça sürüklenmesinde büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla “*suça sürüklenen çocuk*” ifadesinin kullanılması, aynı zamanda çocuğun suç işlemesi üzerinde değil, çocuğu suç işlemeye yönelten nedenler üzerinde yoğunlaşmayı da sağlamaktadır.

Çocukların “*suçlu*” olarak damgalanmalarının onlar üzerinde ciddi ölçüde olumsuz etkileri bulunmaktadır¹. Çocuğun suça sürüklendiğini kabul eden bu anlayış, çocuğu suç işleyen bir suçlu olarak görmeyip, çocuğun psikolojik, sosyal ve ekonomik nedenler ile suça sürüklendiğini kabul etmektedir. Bu sebeple suça

¹ İlbilge Selcen Peker, Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri (Seçkin Yayıncılık 2022) 119.

sürüklenen çocuğun cezalandırılması değil, korunması temel amaçtır². Doktrinde kullanılan “*çocuk suçluluğu*” kavramı da suçu işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış bireyler için kullanılmaktadır³.

Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) m.3/1/a’da, suça sürüklenen çocuk kavramı, “*Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen*” şeklinde tanımlanmıştır.

“*Ailenin korunması ve çocuk hakları*” başlıklı Anayasa’nın 41.maddesinin 4.fıkrasına göre, “*Devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır*”. ÇKK m.1’e göre, “*Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir*”. Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere devletin, suça sürüklenen çocuklara, suç mağduru çocuklara ve korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik olarak onların haklarını koruma ve güvence altına alma hususunda yükümlülükleri bulunmaktadır.

II. ÇOCUK ADALET SİSTEMİ

Çocuk adalet sistemi, genel anlamda yetişkinler için olan adalet sisteminden farklıdır. Bu adalet sisteminin en önemli özelliği, çocuğu ve çocuğun üstün yararını merkezde kabul etmesidir. Çocuğun, adalet sisteminde merkezde olduğuna yönelik kabul, çocuğun cezalandırılmasından ziyade, korunmasını ve iyileştirilerek topluma bir birey olarak kazandırılmasını amaçlamaktadır. Çocuk adalet sistemi, çocuğa özgü bir yargılama sistemini öngörmektedir.

Çocuk adalet sistemi, bir çocuk koruma mekanizmasıdır⁴. Güçlü bir çocuk

² Cengiz Apaydın, *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci* (Legal Yayıncılık 2015) 22.

³ Timur Demirbaş, *Kriminoloji* (Gözden Geçirilmiş 7. Bası, Seçkin Yayıncılık 2020) 192.

⁴ Göktan Koçyıldırım, ‘*Adalet Erişim Hakkı Bağlamında Çocuklara Özgü Meseleler*’,

koruma sisteminin kurulması ile çocuğu suça sürükleyen risklere karşı güçlü koruyucu hizmetlerin sağlanması mümkün olacaktır⁵.

Çocuk adalet sistemi, onarıcı adalet ilkelerini benimsemiştir⁶. Çocuk mahkemeleri, çocukların topluma yeniden kazandırılmalarını ve yeniden suç işlemelerini önlemeyi amaçlamaktadır⁷. Çocuk adalet sistemi, çocuğun yüksek menfaatine öncelik veren, çocuğu koruyan, onun cezalandırılmasından ziyade suç işlemesini engelleyen, iyileştirilmesi ve topluma yeniden kazandırılmasını amaçlayan bir sistemdir⁸. Hayatlarının başında olan ve özellikle çevresel etkenlerle suç işleyen çocukları cezalandırmak yerine yaptıklarının hatalı olduğunu anlamalarını sağlamaları, iyileştirilmeleri ve topluma yeniden kazandırılmaları son derece önemlidir⁹.

Çocuklar, etkin bir şekilde korunmadıklarında, çocuk adalet sistemi ile karşılaşmaktadırlar. Çocuk koruma sistemi, erken uyarı alanı yani koruyucu önleyici hizmetlerle başlamaktadır¹⁰.

Esas amaç, çocuğun yargılama sisteminin dışında tutulmasının sağlanmasıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi m.40/3-b’de de “*Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın*

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Kabulünün 32. Yılında Çocuk Hakları Sempozyumu (Antalya Bilim Üniversitesi, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu 2022) 47, 50.

⁵ Zeki Karataş ve Aliye Mavili, ‘Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar’, (2019) 19 (45) Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 1013, 1015.

⁶ Apaydın (n 2) 22.

⁷ Apaydın (n 2) 23.

⁸ Peker (n 1) 37.

⁹ Peker (n 1) 74.

¹⁰ Zeki Karataş, ‘Adalet Sistemi İçinde Çocukların Korunması: Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklara Çalışma Uygulamaları’, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Kabulünün 32. Yılında Çocuk Hakları Sempozyumu (Antalya Bilim Üniversitesi, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu 2022) 60, 61.

önlemlerin alınması” denilerek çocuğun adalet sistemine uzak tutulmasının sağlanması gerektiği kabul edilmiştir. Çocuğun mağdur ya da fail olarak ceza adalet sistemine dahil olmasını geciktirmek ve en aza indirmek amaçlanmalıdır.

Çocuk adalet sistemini, yetişkin adalet sisteminden ayıran en temel özellik, tedbirlerin yahut yaptırımların niteliğine göre sınırlandırılması, genişletilmesi yahut kademeli şekilde uygulanmasıdır. Örneğin, tutuklama tedbirinin uygulanmasında koşulların ağırlaştırılması, kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesinin zorunlu olması gibi düzenlemeler, bu farklılıkları göstermektedir¹¹. Pekin Kuralları m.11’de de çocukların kendilerine özgü olarak kurulmuş yargılama makamları tarafından yargılanması gerektiği düzenlenmiştir.

Çocuk adalet sistemini, sosyal hizmetler disiplininin bakış açısıyla ele alan bir çalışmada, refah yaklaşımının yerine cezalandırma yaklaşımının kabul edildiği, yargılama süreçlerinde çocuk haklarına ve çocuğun gelişimine uygun davranılmadığı, çocukların yeniden topluma kazandırılması bakımından sistemin yetersiz olduğu, çocukların suç işlemeye devam ettiğinin tespit edildiği ifade edilmiştir¹². Yazarlara göre, çocuk adalet sistemi, iyileştirme ve eğitim odaklı olmalı, çocuğu sosyal çevresi ile birlikte ele alarak onarıcı yaklaşımla psiko-sosyal müdahale uygulanmalıdır¹³.

Çocuk adalet sisteminin amacını tam olarak sağlayabilmesi için çocuk adalet sistemi süjelerinin meslek içi eğitime tabi tutulmaları, çocuk hakları alanında uzmanlaşmaları ve konunun özünü ve ruhunu algılamaları gereklidir¹⁴. Uygulamada, çocukların hukuki süreçlerinde yer alan tüm süjelerin, hakimlerin, Cumhuriyet savcılarının ve avukatların, çocuk ceza hukuku alanında belirli aralıklar ile eğitim almalarının sağlanması oldukça önemlidir. Soruşturma

¹¹ Peker (n 1) 34.

¹² Karataş ve Mavili (n 5) 1013.

¹³ Karataş ve Mavili (n 5) 1037.

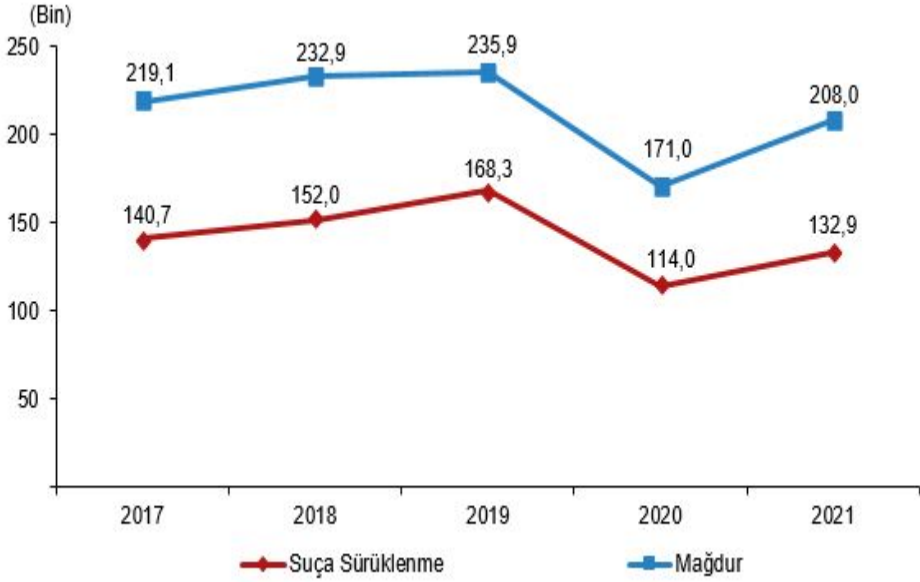
¹⁴ Peker (n 1) 68.

aşamasında suça sürüklenen çocuk ile ilk temas kuran kolluk görevlilerine, devamında Cumhuriyet savcılarına ve kovuşturma aşamasında Çocuk Mahkemelerinde görev yapan hakimlere yönelik çocuk adalet sistemi sürecine dair özel uzmanlık eğitimleri belirli aralıklarla sürdürülebilir şekilde verilmelidir. Daha evvel Çocuk Mahkemelerinde görev yapmamış bir hakim, özel bir eğitim dahi almadan bir anda kendisini çocuk adalet sisteminin içerisinde bulabilmektedir. Dolayısıyla çocuk adalet sisteminde yer alan yargılamanın her bir süjesine çocuğun merkezde olduğu çocuk adalet sistemi eğitimleri verilmelidir.

III. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK ORANLARI

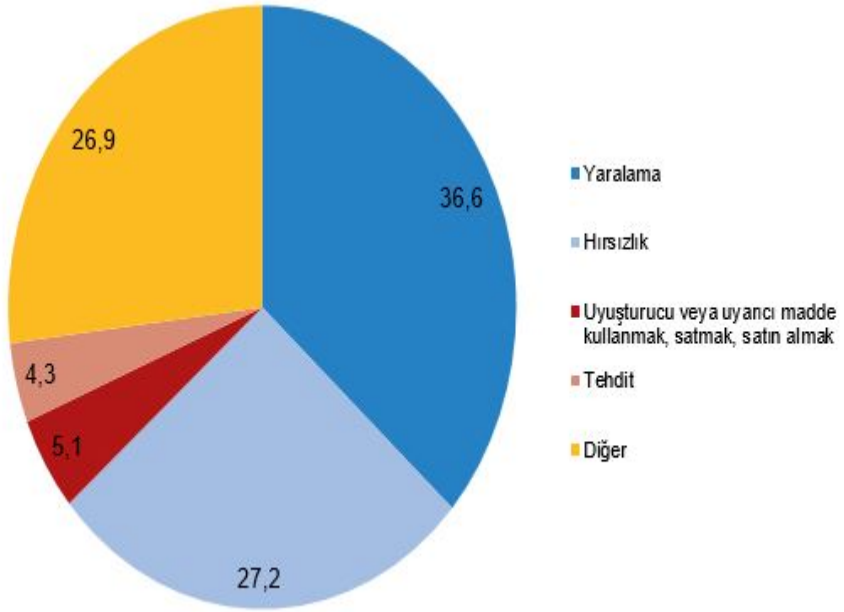
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2021 verilerine göre, güvenlik birimlerine getirilen veya gelen çocukların karıştıkları olay sayısı, 499 bin 319 olarak belirlenmiştir. 2020 yılına göre %10,8 oranında artış olmuştur. Bu verilere göre, çocukların 207 bin 999'u mağdur olarak, 132 bin 943'ü suça sürüklenme sebebiyle, 70 bin 905'i bilgisine başvurma amacıyla, 67 bin 518'i kabahat işlediği iddiasıyla, 19 bin 277'si kayıp olması sebebiyle, 677'si de bu sebeplerin dışında başkaca sebeplerden dolayı güvenlik birimlerine gelmiş ya da getirilmiştir¹⁵.

¹⁵<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvencuk-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586>> Son erişim tarihi: 04.05.2023.

Tablo-1: TÜİK 2021 - Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri

Çocukların suça sürüklenme oranlarında, 2020’de azalışın ve 2021’de tekrar artışın olmasındaki en önemli sebeplerden birisi, Covid-19 salgınıdır. Pandemi döneminin koşulları dolayısıyla evde kalış süresinin arttığı ve dolayısıyla dışarıya kıyasla ev içerisinde işlenen suçların arttığı, sokağa çıkma yasakları gibi döneme özgü koşullar sebebiyle bu olayların adli makamlara yansımada da azalışın olduğu düşüncesindeyiz.

Grafikteki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Tablo-2 : TÜİK 2021 - Suça Sürüklenen Çocuklara İsnat Edilen Suç Türlerinin Dağılımı

İsnat edilen suç türü Type of offence charged	2020			2021		
	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
Toplam	114 038	95 496	18 542	132 943	110 796	22 147
Öldürme	579	514	65	646	605	41
Yaralama	35 808	29 066	6 742	48 621	39 433	9 188
Cinsel suçlar	3 208	2 935	273	4 998	4 571	427
Tehdit	5 029	3 888	1 141	5 693	4 333	1 360

Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma	1 810	1 295	515	2 296	1 672	624
Konut dokunulmazlığının ihlali	735	583	152	937	701	236
Hakaret	1 867	1 291	576	1 964	1 325	639
Hırsızlık	34 809	31 085	3 724	36 134	31 761	4 373
Yağma (Gasp)	2 184	2 088	96	2 418	2 318	100
Mala zarar verme	3 830	3 396	434	4 318	3 833	485
Genel ahlaka karşı suçlar	175	137	38	249	186	63
Çevreye karşı suçlar	114	109	5	80	75	5
Görevli memura mukavemet	911	804	107	844	727	117
Adliyeye karşı suçlar	416	246	170	475	271	204
Sahtecilik	1 746	1 597	149	1 963	1 820	143
Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak, satın almak	5 718	4 560	1 158	6 748	5 390	1 358
Toplumsal olaylar	499	427	72	683	592	91
Pasaport kanununa muhalefet	3 897	2 595	1 302	3 697	2 542	1 155

Aile düzenine karşı suçlar	1 187	851	336	1 442	1 028	414
Bilişim suçları	202	173	29	333	291	42
Dolandırıcılık	580	447	133	552	394	158
Malvarlığına karşı diğer suçlar	1 725	1 526	199	1 891	1 674	217
Kamu sağlığına karşı suçlar	1 027	815	212	709	530	179
Genel tehlike yaratan suçlar	2 984	2 858	126	3 514	3 399	115
Göçmen kaçakçılığı	2 031	1 412	619	1 181	870	311
Diğer	967	798	169	557	455	102

Tablo-3 : TÜİK 2020, 2021 - İsnat Edilen Suç Türü ve Cinsiyete Göre Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların Karıştığı Olay Sayısı

2020 ve 2021 yıllarına ait olan suçların türlerine ve suça sürüklenen çocukların cinsiyetlerine göre çocukların karıştığı olay sayıları incelendiğinde, en çok işlenen suçların vücut dokunulmazlığına karşı ve malvarlığına karşı olduğunu ve erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha fazla suça sürüklendiğini görmekteyiz.

IV. ÇOCUĞU SUÇA SÜRÜKLEYEN NEDENLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ

A. ÇOCUĞU SUÇA SÜRÜKLEYEN NEDENLER

Çocuğu suça sürükleyen nedenler, bireysel özellikleri, bu kapsamda fiziksel ve

psikolojik özellikleri yahut sosyal çevreden kaynaklanabilir.

Bireylerin sahip oldukları bazı psikolojik ve biyolojik özellikler, suç işleme eğilimlerini artırmaktadır. Ancak bu özelliklerin suçun işlenmesinde tek başına etkili olmadığı, çevresel nedenler ile birlikte suçluluğa neden olduğu kabul edilmektedir¹⁶. Toplum içerisindeki rol ve görevlerini öğrenme sürecinde olan çocuklar, birçok sebepten dolayı suça sürüklenmektedir¹⁷.

“Suça Sürüklenen Çocuklarda Şiddet Eğilimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmada, suça sürüklenen çocukların ailelerinin maddi durumlarının kötü olduğu, eğitim düzeylerinin iyi olmadığı, çocuk sayısının beş ve beşten fazla olduğu tespit edilmiştir¹⁸. Ayrıca yapılan bu incelemeler neticesinde, çocukların aile içinde fiziksel şiddete maruz kalmaları, eğitim durumları, madde kullanma durumları, aile türleri, ebeveyn tutumları, gelir durumları, mükerrirlik durumları ile şiddet eğilimleri arasında önemli ilişki olduğu anlaşılmıştır¹⁹.

“Suça Sürüklenen Çocuk ve Aile Faktörü” başlıklı çalışmada da, en önemli nedenlerden birisinin ailenin dinamikleri olduğu, ailenin yapısı, çocuk yetiştirme tarzları, eğitim ve gelir seviyeleri, çocuk sayısı, şiddet/istismar varlığı, madde kullanım durumu gibi etmenlerin çocuğun suça sürüklenip sürüklenmeyeceği konusunda önemli bulgular ortaya koyduğu ifade edilmiştir²⁰. Bu araştırmalar, çocuğun içinde yaşadığı aile ortamının suça sürüklenmesi üzerinde oldukça

¹⁶ Peker (n 1) 56.

¹⁷ Sema Özcan, ‘Kriminal, Psikolojik ve Sosyal Açından Suça Sürüklenen Çocuklar (SSÇ)’, <<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/komisyonmerkez/gencavukatlar/6.pdf>> Son Erişim Tarihi: 19.04.2023, 5.

¹⁸ Fatih Göger, ‘Suça Sürüklenen Çocuklarda Şiddet Eğilimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’ (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi 2020) 113.

¹⁹ Göger (n 18) 113.

²⁰ Veda Bilican Gökkaya, ‘Juvenile Delinquent And The Family Factor’, (2022) 46 (2) CUJOSS 193, 2801.

önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal öğrenme teorisi, insanların şiddete eğilimli şekilde doğmadıklarını, yaşamları içerisinde saldırgan davranışları öğrendiklerini ileri sürmektedir. Bu teoriye göre, çocuklar yetişkinlerin şiddet içerikli davranışlarından saldırgan davranışları öğrenirler²¹. Saldırgan davranışların üç kaynağının olduğu ifade edilmektedir: ebeveynlerinin saldırgan davranışlarının olması, çevresel faktörler kapsamında hukuk kurallarına aykırı hareket etmenin yerleşmiş olması, kamuoyunda şiddetin kabul edilen bir davranış biçimi olarak sunulması ve yaptırıma maruz kalmamaları olarak ifade edilmektedir²². Bu sebeple sadece aile yaşamında değil, aynı zamanda toplumsal yaşam içerisinde de şiddetin bir davranış biçimi olarak yer almaması, yer aldığı istisnai hallerde bunun yanlış olduğu ve yaptırım ile karşılandığının gösterilmesi gereklidir.

1970'ten itibaren yayımlanan 2500 çalışmanın incelenmesinin neticesinde, çocukların TV'de şiddeti izlemesinin saldırganlık ile pozitif ilişkili olduğu ortaya konulmuştur²³. Medyanın potansiyel önemi bulunmaktadır ve çocuklara şiddeti normalmiş gibi gösteren programlar yerine eğitici programlar sunulması gerekmektedir²⁴.

Sosyal ve ekonomik durumu kötü olan, yoksul olan bir ailede büyüyen ya da annesi babası tarafından ihmal edilen çocuklar suça sürüklenebilmektedir. Çocukların suça sürüklenme nedenleri, biyolojik veya psikolojik nedenlerden kaynaklanabileceği gibi aile, okul, sosyal çevre, ekonomik ve sosyal etmenler gibi toplumsal nedenlerden de kaynaklanabilir ve günümüzde toplumsal nedenlerin daha fazla olduğu ifade edilmektedir²⁵.

²¹ Tülin Günşen İçli, Kriminoloji (Genişletilmiş 11. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021) 131.

²² İçli (n 21) 132.

²³ İçli (n 21) 139.

²⁴ Demirbaş (n 3) 227.

²⁵ Demirbaş (n 3) 192.

Çocuğun öğretmenleri ve ebeveynlerinin devamlı olarak iletişim içerisinde olmaları, birbirlerine destek olmaları ve çocuğun yaşamında olumlu örnekler olmaları sağlanmalıdır. Çocuğun içerisinde bulunduğu sosyal çevredeki olumsuzluklar, ihtiyaçlar tespit edilerek uygun müdahaleler sağlanmalı, yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak her bölgeye özgü ihtiyaç duyulan destekler verilmelidir²⁶. Aile içi iletişim konusunda ailelere yönelik kapsayıcı eğitimler verilerek ailelerin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Çocukların suça sürüklenmesini engellemek için okul rehberlik bölümü ve diğer kurumlar tarafından ebeveynlere yönelik eğitimler verilmelidir²⁷.

“Suça Sürüklenen Çocuklar ve Suç Mağduru Çocuklara Yönelik Bir Değerlendirme” başlıklı araştırmada, ihmal ve istismar edilen çocukların suça sürüklenme ihtimallerinin, suça sürüklenen çocuk ve ergenlerin de ihmal ve istismara uğrama ihtimallerinin çok yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bilhassa psikiyatri hemşirelerinin çocuk ve ergen ile anne-babası arasında sağlıklı iletişim kurulabilmesi için aileleri yönlendirmesi, ihmal ve istismara karşı korunmayan her çocuğun gelecek açısından tehdit oluşturduğu hususunda toplumun bilgilendirilmesinin gerekli olduğu da ifade edilmektedir²⁸.

Anne babası ayrılmış, yurttan büyümüş çocukların suçluluk oranının da ortalama gruba göre açıkça yüksek olduğu ifade edilmektedir²⁹. Ayrıca, çocukların sokakta yaşamalarının doğurduğu önemli bir risk, suça sürüklenmedir³⁰. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2004 yılında yapılan bir araştırmaya göre, kapkaç ve

²⁶ Göger (n 18) 118.

²⁷ Gökaya (n 20) 201.

²⁸ Sevcan Karataş, ‘Suça Sürüklenen Çocuklar ve Suç Mağduru Çocuklara Yönelik Bir Değerlendirme’, (2020) 12 (4) Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 575 583, 584.

²⁹ Demirbaş (n 3) 194.

³⁰ Demirbaş (n 3) 236.

hırsızlık suçları, çoğunlukla sokak çocukları tarafından işlenmiştir³¹.

California'da 4.000'den fazla öğrenci ile yapılan bir çalışmada, okulu sevmeyen, okul başarısı düşük, otoriteyi reddeden çocukların suça sürüklendikleri tespit edilmiştir³². Çocuğun suça sürüklenmesi ile eğitimin ve eğitimde devamlılığının önemli bir ilişkisi bulunmaktadır.

Ekonomik sıkıntıların yaşandığı çok çocuklu ailelerde, çocukların eğitim hayatlarına erken dönemde son verilerek aileye katkı sunmaları için risk teşkil edebilecek işlerde çalışmaları da suça sürüklenmelerine neden olabilmektedir. Bu sebeple de kişilerin eğitim düzeylerinin yükseltilmesinin, meslek sahibi olmalarının sağlanması, suç işleme oranını azaltacaktır³³.

Önleyici suç politikalarının merkezinde çocuklar ve gençler yer alır. Sosyal politika, kültür ve ekonomi politikası ile suç teşkil eden davranışların azaltılması amaçlanmalıdır³⁴. Devletin çocuk suçluluğu ile etkili bir şekilde mücadele edebilmesi için suç öncesi ve sonrası dönemlerin ayrı ayrı incelenmesi ve politikaların etkili şekilde uygulanması gerekir. Suça sürüklenen çocukların iyileştirilmesi ve hiç suç işlememiş çocukların da devlet tarafından desteklenmesi şeklinde iki farklı yönden çalışma yapılması gereklidir³⁵.

Düşüncemize göre, internetin yaygınlaşması, çocukların özel yaşamlarının ve kişisel verilerinin dijital ortamda kolaylıkla paylaşılması ve yayılması, sosyal medya kullanımının çocuklar tarafından da aktif şekilde kullanılması, çocuklara uygun olmayan haber yahut diğer içeriklere kolaylıkla erişebilmeleri de, suça sürüklenme nedenleri arasında önemli birer faktördür.

³¹ Demirbaş (n 3) 284.

³² İçli (n 21) 112.

³³ İçli (n 21) 210.

³⁴ Demirbaş (n 3) 57.

³⁵ Peker (n 1) 64.

Teknolojinin hayatımızdaki yeri ve gelişimi ile bilgilerin yayılma hızı arttıkça, özel hayata ve kişisel verilere yönelik müdahaleler ile ihlaller de bu oranda artmaktadır. Bu fiillerin muhatabı, kendisini henüz savunamayacak yahut rıza veremeyecek durumda olan çocuklar olduğunda ise, konunun önemi ile hukukun bu alandaki korumasına duyulan ihtiyaç daha da belirgin hale gelmektedir.

Çocukların basında ya da sosyal medyadaki temsillerinde nesneleştirildikleri görülmektedir. Çocuğun belirlenebilir olmasını sağlayan tüm ses, görüntü, kimlik bilgileri, ebeveynlerine ait bilgiler, yaşadığı yere ait bilgiler, kişisel veri kapsamında olup, haber içeriğinde bu bilgilere sıklıkla yer verilmektedir. Günümüzde, basında yer alan haberler kadar hatta ondan daha fazla sosyal medyada, internet ortamında yapılan haberlerin önemi bulunmaktadır. İnternet ortamında yayınlanan bir haber, çok hızlı yayılmakta, tüm dünyada herkes tarafından ulaşılabilir olmakta ve kalıcı hale gelmektedir. Bunun yanı sıra, çocuk hakkında paylaşılan bilgilerin, çocuğu daha başka tehditlere açık hale getirebilmesi ve geleceği bakımından ciddi riskler doğurabilmesi de mümkündür. Çocuğun henüz kendi haklarını bizzatıhi savunamayacağı bir dönemde, ileride karşılaştığında kendisini rahatsız edebilecek, yaşadığı travmayı tetikleyebilecek, kişilik haklarını ya da özel hayatının ve kişisel verilerinin korunması hakkını ihlal edebilecek, geleceği açısından tehlike oluşturabilecek nitelikte paylaşımların, yayımların yapılmaması gerekmektedir.

Medyada yer alan detaylı haberler, suçlular bakımından ödül niteliğini taşımaktadır. Kimi suçlular, negatif yönleri de olmakla birlikte medyada kendi reklamları açısından kullanılmak istemektedirler³⁶.

Medya tarafından kullanılan çocuklar, sömürülen çocuklar arasındadır³⁷.

³⁶ Demirbaş (n 3) 226.

³⁷ Feridun Yenisey ve diğerleri, Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları 2017) 124.

Çocuğun kişisel verilerinin ve kişilik haklarının, maddi ve manevi bütünlüğünün korunması için haberde çocuğa dair bilgilerin mümkün olduğu kadar bulanıklaştırılarak ve anonimleştirilerek kamuoyuna sunulması gerektiği ifade edilmektedir³⁸.

B. ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ

Çocukları suça sürükleyen nedenleri, diğer disiplinlerin ortaya çıkardığı bulgular da göz önüne alarak değerlendirmek ve bu alanda ihtiyaç duyulan çalışmaları yapmak, çocukların suça sürüklenmesini önemli ölçüde azaltacaktır. Bu konu, sadece hukuk disiplini içerisinde kalarak değil, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmetler alanlarıyla ve bu alanların çalışmalarından faydalanılmasıyla çözümlenmeye çalışılmalıdır.

Suçta sürüklenmede çocukların yaşayacakları bir konutun olmaması, çocukların sokakta yaşaması da öneme sahiptir. Bu sebeple her çocuğun güven içerisinde bir konutta yaşamasının sağlanması gereklidir.

Çocukların suça sürüklenmesinde, önemli bir etkenin aile içi şiddet olduğunu ifade etmiştik. Çocuklar, ailenin en zayıf üyeleri olduğundan aile içi şiddetin en kötü sonuçları çocuklar üzerinde ortaya çıkar.

Suçta sürüklenen çocukların en fazla işledikleri suçların, şiddet suçları olduğunu ifade etmiştik. Bu konuda, önemli bir husus da, çocukların TV’de, çizgi filmlerde yahut dijital ortamda izledikleri şiddete özendirici içeriklerdir. Bu içerikler yönünden denetimin etkin bir şekilde sağlanması gereklidir. Kitle iletişim araçlarının çocukların suça sürüklenmelerindeki etkisi göz önüne alındığında hem devlet tarafından hem de ebeveynler tarafından içerik denetiminin sağlanması gerekir. Bu bağlamda, şiddet yahut cinsel içerikli yayınlardan

³⁸ Cemile Turgut, ‘Dijital Medya ve Haberlerdeki ‘Mağdur Çocukların’ Hukuki Durumuna İlişkin Değerlendirme’, (2022) KHAS Hukuk Bülteni, 2021-2022 Akademik Yılı Derlemesi 333, 346.

çocukların korunması önem taşımaktadır. Çocukların oyuncakları bakımından da şiddete yönlendiren, şiddeti normalleştiren oyuncaklar yönünden de tedbirler alınmalıdır.

Çocukların suça sürüklenmesinde okula devam etmemenin de etken olduğunu ifade etmiştik. Tüm çocukların okula gitmesinin ve eğitimde devamlılığın sağlanması için düzenli denetim ve çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Çocuğun haber içeriklerinde özel yaşamlarının ve kişisel verilerinin paylaşılmasının önemini, risklerini ve neticelerini ifade etmiştik. Düşüncemize göre, çocuğun haber içeriğinde görüntü, ses, kimlik bilgileri, anne ve babasına ait bilgiler, sağlık durumuna veya eğitimine devam ettiği kurum ya da yaşadığı yer hakkındaki bilgiler gibi kişisel verilerine yer verilmemesi gereklidir. Haber içeriğinde çocukla ilgili bir bilgiye yer verilmesi gerekli görülmekte ise, burada çocuğun üstün menfaatinin korunması noktasından hareket edilmelidir. Bu bağlamda, haber içeriği oluşturulurken göz önüne alınması gereken önerdiğimiz mutlak sınır, çocuğun kimliğinin belli olmaması olmalıdır. Basının haber verme, insanların haber alma hakları ile çocuğun kişisel verilerinin ve özel hayatının gizliliğinin korunması hakları karşı karşıya geldiğinde, çocuğun haklarının daha üstün olduğu kabul edilerek bu kapsamdaki bilgilere yer verilmemesi gereklidir. Örneğin, doğal afet gibi hallerde insanların umuda ihtiyacı olabilir, güncel durumu öğrenmek isteyebilir. Depremde hayatını kaybedenler ya da hayatta kalanların durumu ile ilgili bilgi alma konusunda menfaatleri olabilir. Bir çocuğun ya da bebeğin kurtarıldığına ilişkin haber, doğal olarak herkes için umut kaynağı olabilir. Dolayısıyla bu örnekte olduğu gibi çocuk hakkındaki haber, kamu menfaati taşıyor olabilir. Böyle durumlarda, çocuğun kimliğinin belirlenmesine imkan verecek bilgiler sunulmadan da haberin verilmesi mümkün olduğundan dikkat edilmesi gereken yegane sınır, çocuğun kişisel verilerinin paylaşılmamasıdır. Haber içeriklerinde çocuğun özel yaşamına, kişisel verilerine yer verilmesi, çocuğun suça maruz kalması yahut suça sürüklenmesindeki

etkenlerden birisi olduğu için çocuğun kimliğini ortaya çıkaracak nitelikteki bilgilere yer verilmemesi gerekir.

Suçta sürüklenen çocuğun infazından sonraki döneme önem verilmesi, yeniden suça sürüklenmemesi bakımından gereklidir. Çocuk hükümlülerin infaz sürecinden sonra devlet tarafından gözlenmesi, hayatlarının nasıl devam ettiğinin takip edilmesi, ihtiyaç olunan konularda desteklenmeleri gereklidir. Çocukların barınma, sağlık, eğitim, bakım, danışmanlık, meslek edinme gibi konularda desteklenmeleri, suça yeniden sürüklenmelerini engelleyebilecek olduğundan devlet tarafından gözlemlenmeli ve ihtiyaç duyulan konularda destek sağlanmalıdır. Çocukların tahliye edildikten ve koşullu salıverildikten sonraki süreçleri de takip edilmelidir.

Çocuklara, ilk çocukluk dönemlerinden itibaren hem hakları hem de toplumsal davranış normları, hangi fiillerin suç oluşturduğu, bu fiillerin karşılığındaki yaptırımlar, hukuk kurallarına uyma bilinci konularında eğitim verilmelidir. İlk çocukluk döneminden itibaren kurallara uygun davranma bilincinin hem ebeveynler hem öğretmenler tarafından geliştirilmesi oldukça önemlidir. Çocukların suça sürüklenmelerinin azalması, toplumsal barışın tesisi için çocuklara hakları ve sorumlulukları konusunda yaş dönemlerine uygun eğitim hizmeti sunulmalıdır. Böylece okul öncesi eğitimden itibaren eğitim programına çocukların hakları, kendilerinin mağdur olabilecekleri suçlar ve yapılabilecekler ile hukuk kurallarına uygun davranma ve suç teşkil eden fiilleri işlememe konusundaki bilincin ve farkındalığın geliştirilmesine yönelik çalışmalar eklenmelidir. Araştırmalar, bilhassa cinsel suçlardan mağdur olan çocukların yetişkin olduklarında bu suçların faili olabildiklerini göstermektedir. Dolayısıyla bu eğitim, hem çocuğun suça sürüklenmesini engellemeye katkı sağlamaya hem de çocuğun mağduru olabileceği suçlara karşı bilinçlenmesini ve farkındalıklarının artmasını sağlamaya yönelik olacaktır.

Doktrinde, çocuklara “*ceza hukuku bilinci*” eğitiminin verilmesi gerektiği ve böylece çocukların aile içerisinde, okulda ya da sosyal yaşamın diğer alanlarında hukuk güvenliği ve insan hakları anlayışının geliştirilmesinin mümkün olabileceği ifade edilmektedir³⁹.

Çocukların suça sürüklenmesindeki en önemli etkenlerden birisinin aile olduğunu ifade etmiştik. Bireylere ebeveyn olmadan evvel yahut ebeveyn olacaklarını öğrenmelerinden itibaren eğitimlerin verilmesi ve doğumdan sonra da belirli aşamalarla bu eğitimlerin sürmesini önermekteyiz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı “*Aile Merkez*”lerinin kurulması ve herkesin eşit bir şekilde bu merkezlere ulaşımının sağlanması, bu merkezde görev alan psikologlar, doktorlar, spor ve sanat alanlarındaki branş uzmanları tarafından çocukların ve ebeveynlerin gözlemlenmeleri ve desteklenmelerinin sağlanması gerektiği düşüncesindeyiz. Bu merkezlerde, uzmanların önemli gördükleri risk teşkil eden konuları bakanlığa bildirdiği ve böylece önlem alınmasının sağlandığı, merkeze gelmeyen ebeveynlerin evlerine psikolog ve çocuk gelişim uzmanları tarafından ziyaretlerin yapıldığı bir sistem önermekteyiz. Böyle bir sistem, sağlıklı çocuk ve sağlıklı aile yaşamının tesisini sağlayacak, toplumsal barışa katkı sunarak çocukların suça sürüklenmesindeki nedenlerin ortadan kaldırılmasını sağlayan önleyici bir işleve sahip olacaktır.

Almanya’da “*Familienbildungsstätte*” adı verilen ve Türkçe’ye “*Aile Eğitim Merkezi*” olarak tercüme edebileceğimiz bir kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, hemen her şehirde çok sayıda bulunmakta olduğundan ebeveynlerin ulaşılabilmesi bakımından son derece elverişlidir.

Bu merkezlerde, ebeveynlerin güçlendirilmesi, çocukla yaşam, sağlıklı yaşam⁴⁰, doğum hazırlığı, doğum ve bebeklerin ilk yılı, bebekler için yüzme, masaj,

³⁹ Apaydın (n 2) 25.

⁴⁰ <<https://familienbildungsstaette.bochum.de/>> Son Erişim Tarihi: 21.09.2023.

ebeveyn kafesi, baba kahvaltısı, ebeveynli çocuk grupları, çocuk grupları, çocuklar ve gençler için çeşitli kurslar, yoga, pilates ve dans kursları, yeni doğum yapmış anneye çocuğun bakımı konusunda gönüllü destek⁴¹, ebeveynli çocuk jimnastik kursları, ebeveynler, çocuklar ve bebekler için hazırlanmış kurslar⁴² bulunmaktadır.

Çocuğu suça sürükleyen nedenler tespit edilmeli, önleyici mekanizmalar geliştirilmeli ve suça sürüklenen çocukları topluma yeniden kazandırmak, iyileştirmek, topluma katkı sağlayan bireyler olabilmelerini sağlamak gereklidir. Çocukların ilk dönemlerinden itibaren fiziksel, psikolojik, sosyal açılardan desteklenmeleri, ilerleyen dönemlerde suç işleme ihtimallerini azaltacaktır. Çocuk söz konusu olduğunda, adli sistemden, yaptırımdan daha öncelikli olması gereken konu, önleyici sistemdir. Bu sebeple, önerdiğimiz sistem hayata geçirildiğinde, çocukların suç işlemeye yönelmeleri azaltılmış ve hatta engellenmiş olacaktır.

Çocuk koruma sisteminde, çocuğun bir suça bağlantı kurmasının, bir suçun mağdurunun olmasının öncesinde, bu süreç içerisinde ve sonrasında gerek psikolojik sağlığı gerek bedensel ve zihinsel sağlığının korunması, eğitimi ve sosyal çevresi incelenmeli ve gerekli koruma yöntemleri sağlanmalıdır. Bu bağlamda, çocuğun yaşadığı sosyal çevre, ailesi, dijital ağlar, sosyal medya, eğitimi, psiko-sosyal gelişimi, sağlık gelişimi izlenmeli ve çocuk sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmalıdır. Suçluluk tehlikesinde olan, psikolojik, ruhsal, zihinsel yahut sosyal çevresinden kaynaklanan sebepler ile suç yoluna yakın olan çocukların korunması ve iyileştirici önlemlerin alınması gereklidir. Suçun işlenmesinden sonra, çocuğun yeniden topluma kazandırılması için rehabilitasyon ve iyileşme sürecine özellikle önem verilmesi gerekir.

⁴¹ <<https://familienbildungsstaette.de/>> Son Erişim Tarihi: 21.09.2023.

⁴² <<https://www.fbs-koeln.org/>> Son Erişim Tarihi: 21.09.2023.

V. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN CEZAI SORUMLULUKLARININ BELİRLENMESİNDE TCK'DA KABUL EDİLEN SİSTEM

Pekin Kuralları ve BMÇHS'de asgari ceza sorumluluğu yaşının belirlenmesi gerektiği kabul edilmiştir. BMÇHS m.40/3-a'da, "Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü" denilerek sözleşmeye taraf devletlerin çocukların cezai sorumluluklarının belirlenmesi açısından asgari bir yaş sınırının kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Ülkemizde, yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğu bakımından neticeleri, TCK m.31'de düzenlenmiştir. "Yaş küçüklüğü" başlıklı TCK'nın 31.maddesine göre;

(1) *Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.*

(2) *(Değişik: 29/6/2005 – 5377/5 md.) Fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz".*

(3) *(Değişik : 29/6/2005 – 5377/5 md.) Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç,*

ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz”.

Yaşı küçük olan bireyler, yetişkinler gibi doğruyu yanlıştan ayırt edebilme yeteneğini haiz değildir. Kusur yeteneği ile yaş arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır⁴³. Bireyin fiziksel gelişimi ile birlikte toplumda kabul edilen değer yargılarını algılama yeteneği gelişmekte ve davranış normlarının gereklilikleri doğrultusunda hareketlerini yönlendirme yani irade yeteneği de gelişmektedir⁴⁴.

TCK m.31’de benimsenen sisteme göre, çocuklar üç yaş grubuna ayrılmakta ve buna göre cezai sorumluluklarının bulunup bulunmadığı, bulunmakta ise ne şekilde olduğu öngörülmektedir. TCK’da yaş küçüklüğünün kusur yeteneğine etkisi bakımından üç yaş grubu öngörülmüştür. Bu yaş grupları; 0-12, 12-15, 15-18 şeklindedir.

A. 0-12 YAŞ GRUBU

12 yaşını tamamlamamış bir çocuğun, kanunen gerçekleştirdiği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamadığı ve davranışlarını yönlendiremediği kabul edildiğinden cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında, hapis ya da adli para cezasının uygulanması mümkün değildir. Ancak hakimın takdirine bağlı olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına hükmedilebilir.

Bu yaş grubundaki çocuklar, gerçekleştirdikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını yönlendirebilme yeteneğinden tam

⁴³ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 15. Bası, Seçkin Yayıncılık 2022) 320; Apaydın (n 2) 90.

⁴⁴ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 18. Bası, Seçkin Yayıncılık 2022) 467.

olarak yoksun değillerdir. Ancak izlenen suç politikası gereği suç işlemelerini önleme ve tekrar topluma kazandırılmalarını sağlama amacı ile kanun koyucu, bu yaş grubundaki çocukların mutlak şekilde cezalandırılmamaları gerektiğini kabul etmiştir⁴⁵. Madde gerekçesinde, 0-12 yaş grubundaki çocuklar hakkında yargılama yapılmasının psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebileceği ifade edilmiştir.

Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir⁴⁶. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, TCK m.56 atfıyla ÇKK m.11'de düzenlenmiştir.

Çocuk hakimi, çocuğun içinde bulunduğu sosyal ve aile koşullarını dikkate alarak çocuklar hakkında güvenlik tedbirleri olarak koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükmedebilir. Bu konuda hakim takdir yetkisini haizdir⁴⁷. Çocuklara özgü koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun üstün menfaati gözetilerek çocuğun öncelikle aile ortamında yaşamını sürdürmesine yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınması gerekli tedbirlerdir⁴⁸.

B. 12-15 YAŞ GRUBU

12-15 yaş arasındaki çocuk bakımından, gerçekleştirdiği fiilin anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığı veya davranışlarını yönlendirip yönlendiremediği araştırılır ve ceza sorumluluğu buna göre belirlenir. Suça sürüklenen çocuk tarafından işlenen suçun niteliğine göre algılama yeteneği değişkenlik göstereceğinden her bir suç için ayrı değerlendirme yapılması gereklidir.

Örneğin, bu yaş aralığındaki çocuğun işlediği hırsızlık suçu açısından kusur

⁴⁵ Apaydın (n 2) 92; Özgenç (n 44) 468.

⁴⁶ Koca ve Üzülmöz (n 43) 321; Özgenç (n 44) 468; Apaydın (n 2) 94.

⁴⁷ Özgenç (n 44) 469; Apaydın (n 2) 94.

⁴⁸ Apaydın (n 2) 94.

yeteneğinin bulunduğu kabul edilebilir iken, ergenlik dönemindeki çocuğun işlediği cinsel suçlar bakımından kusur yeteneğinin önemli ölçüde zayıfladığı ve kimi zaman ise tamamen kalktığı kabul edilebilecektir. Bu sebeple hakimın her somut olayda kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığını ayrı ayrı incelemesi gereklidir⁴⁹.

Bu yaş grubundaki çocuklar, çoğunlukla gerçekleştirdikleri fiilin hukuka aykırılığının farkındadırlar, ancak bazı hallerde, davranışlarını hukuk kurallarına uygun şekilde yönlendirme yetenekleri zayıflamakta bazen de hiç olmamaktadır⁵⁰.

Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 20.maddesine göre, 12-15 yaş aralığındaki çocukların işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından sosyal inceleme yapılması gerekmektedir. Sosyal inceleme yapan bilirkişi, çocuğun yaşadığı aile ortamını, sosyal çevre koşullarını, gördüğü eğitimi, psikolojik ve fiziksel gelişimi hakkında bir rapor düzenlemektedir. Hakim, kusur yeteneği hakkında karar verirken bu raporu göz önünde bulundurmaktadır.

ÇKKUY m.20/4'e göre, 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında hem bilirkişi raporuna başvurulması hem de sosyal inceleme yaptırılması gereklidir. Yargıtay tarafından verilen kararlarda da, çocuğun kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığının tespitinde, sosyal inceleme raporu ve bilirkişi raporunun birlikte değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁵¹.

Sosyal inceleme raporu, çocuğun bireysel özellikleri ile sosyal çevresi hakkında bilgi edinmek amacı ile hazırlanan bir rapor iken, bilirkişi raporu ise, çocuğun

⁴⁹ Koca ve Üzülmez (n 43) 323; Özgenç (n 44) 470.

⁵⁰ Apaydın (n 2) 98.

⁵¹ Yargıtay 4 CD, K. 19492/27417, 27.11.2012 (Peker (n 1) 110, dipn. 354).

işlediği fiil ile ilgili kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığını belirlemek amacı ile alınan ve adli tıp uzmanı, psikiyatrist yahut uzman hekimin değerlendirmesini içeren rapordur⁵². Sosyal inceleme raporlarının suça sürüklenen çocuğun yaşadığı ev görülmeden düzenlenmesi eksiklidir. Bu sebeple sosyal inceleme raporu, ev ziyareti yapılarak hazırlanmalıdır⁵³.

Fiilin türü ve işlenme biçimi ile çocuğun zeka gelişimi, ruhsal durumu ile etkisinde olduğu sosyo-kültürel ortam bir bütün olarak değerlendirilir⁵⁴.

Bilirkişi raporunda, çocuğun kusur yeteneği hakkında değerlendirmede bulunulmaması gereklidir⁵⁵. Çocuğun işlediği fiil ile ilgili olarak kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığına hakim karar verecektir. Bu konudaki değerlendirme yetkisi, mahkemeye aittir. Bu husus, TCK m.31'in gerekçesinde ve ÇKK m.35'de belirtilmiştir.

ÇKK m. 35'e göre;

“(1) Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.

(2) Derhâl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal inceleme daha sonra da yaptırılabilir”.

(3) Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme

⁵² Peker (n 1) 111.

⁵³ Karataş ve Mavili, (n 5) 1037, 1038.

⁵⁴ Bahri Öztürk ve Durmuş Tezcan, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku (15. Bası, Seçkin Yayıncılık 2021) 854.

⁵⁵ Koca ve Üzülmöz (n 43) 322; Özgenç (n 44) 471; Apaydın (n 2).99.

yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir.

Bu düzenlemeden sosyal inceleme raporunun alınmasının, hakimın takdirine bağılı olduğu anlaşılmaktadır. ÇKKUY m.20/2’de ise, 12-15 yaş aralığındaki çocuklar bakımından sosyal inceleme raporunun zorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki düzenleme arasında çelişki olduğu görülmektedir. Sosyal inceleme raporu, suçta sürüklenen çocuğun psikolojik durumu, algılama yeteneğı, içerisinde yaşadığı ortam, eğitimi ve ailesiyle ilgili önemli bilgiler sunduğundan bu raporun alınmasının zorunlu olması gerektiğı düşüncesindeyiz.

Doktrinde, ÇKK m.35’te sosyal inceleme yaptırılmasının mahkemenin takdirine bırakılması, zorunlu olarak öngörülmemesi eleştirilmektedir⁵⁶. Pekin Kuralları m.16/1’de de çocuklar tarafından işlenen önemsiz suçlar dışındaki tüm suçlarda sosyal inceleme yaptırılması gerektiğı kabul edilmiştir.

Bu yaş grubundaki çocuğun kusur yeteneğı bakımından yapılan araştırmanın neticesinde hakim, çocuğun kusur yeteneğinin bulunmadığı kanaatinde ise, CMK m.223/3/(a) hükmü doğrultusunda, “ceza verilmesine yer olmadığı kararı” verir ve çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmeder. Birinci gruptan farklı olarak hakim, güvenlik tedbirine hükmedip hükmetmeme hususunda takdir yetkisini haiz değildir, zorunludur. Bu yaş grubunda olan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri bulunmaktadır. Hakim aksi kanaatte ise, cezaya hükmedecek ve cezasını TCK m.31/2’de öngörülen oranda indirecektir ve çocuklara özgü güvenlik tedbirine hükmetmeyecektir.

C. 15-18 YAŞ GRUBU

15-18 yaş aralığındaki çocuklar, gerçekleştirdikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğini haiz olduklarından kusur yeteneğı bakımından araştırma yapılmaz.

⁵⁶ Peker (n 1) 200.

TCK m.31 hükmünün gerekçesine göre, bu yaş grubundaki çocukların irade yeteneğinin zayıf olduğu normatif olarak kabul edildiğinden haklarında indirilmiş cezaya hükmedilecektir. Bununla amaçlanan, suça sürüklenen bu yaş grubundaki çocukların topluma yeniden kazandırılmaları ve bir daha suç işlemlerinin önlenmesidir⁵⁷.

Bu yaş aralığındaki çocukların işledikleri suçlar bakımından kusur yeteneklerinin bulunup bulunmadığını araştırmaya gerek olmamakla birlikte, ÇKK m.35/1 uyarınca sosyal inceleme yaptırılabilir.

15-18 yaş aralığındaki çocuklar hakkında ceza verilir, ancak cezada indirim yapılır. Bu yaş grubundaki çocukların kusur yeteneklerinin bulunduğu, ancak zayıf olduğu kabul edilmiştir.

Doktrinde, 15-18 yaş grubundaki tüm çocukların kusur yeteneklerinin bulunduğunu normatif olarak kabul eden bu düzenleme, çocukları yetişkin olarak görmekte ve çocuk adalet sistemine uygun olmaması sebebi ile eleştirilmektedir⁵⁸. Çocuk adalet sisteminin en önemli ilkelerinden birisi olan hapis cezasının son çare olarak uygulanması ilkesinin tam olarak uygulanabilmesi için yaptırım türlerinin çeşitlendirilmesi ve alternatif yöntemlerin geliştirilmesi gereklidir⁵⁹. Çocuklar hapsedilmemeli, yatırımlar, çocuk cezaevlerine değil, bizzatihi çocuklara ve onların içinde yaşadığı topluma yapılmalıdır⁶⁰.

Düşüncemize göre de, çocuklar bakımından hapis cezası son çare olmalı, koruyucu ve destekleyici tedbirler ön planda olmalıdır. BMÇHS m.40/4'de, "*Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer*

⁵⁷ Koca ve Üzülmöz (n 43) 473.

⁵⁸ Peker (n 1) 114.

⁵⁹ Peker (n 1) 73.

⁶⁰ Koçyıldırım (n 4) 52.

kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır” denilerek çeşitli önlemlerin alınmasına vurgu yapılmıştır. Sözleşme m. 37/a’da yer alan idam cezası yasağı ve salıverilme imkanı olmayan ömür boyu hapis cezası verilemeyeceğine ilişkin düzenleme de bunu desteklemektedir.

Hapis veya adli para cezasına hükmedilen suça sürüklenen çocuklar hakkında güvenlik tedbirlerinin ve koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanamaması da, doktrinde eleştirilmektedir⁶¹.

Uygulamada çocuklar, çocuk adalet sistemi içerisinde çocuk oldukları unutulmadan yargılanmaları gerekir iken, suçlu olarak görülmekte ve adeta yetişkin ceza adalet sistemine göre yargılanmaktadırlar. Güvenlik tedbirleri yerine cezaya hükmedilmesi, tutuklama kararının verilmesi, çocuğun suça yeniden dönmesine elverişli bir zemin hazırlamaktadır. Düşüncemize göre, bu yaş grubundaki çocukların da eğitim, danışmanlık, sağlık, barınma gibi pek çok konuda desteklenmeleri gereklidir. Bu potansiyel ihtiyacın göz ardı edilerek sadece yaptırım olarak cezanın öngörülmüş olması, çocuk adalet sisteminin ilkelerine uygun değildir.

VI. ÇOCUKLARA ÖZGÜ GÜVENLİK TEDBİRLERİ

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin amacı, TCK ve ÇKK’da yer almamaktadır. Doktrinde, çocuğun korunması, iyileştirilmesi ve eğitilmesi olarak ifade edilmektedir⁶². Düşüncemize göre, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin amacı, suça sürüklenen çocukların ceza ile karşılaşmasının son çare olmasının bilinci ile çocukların iyileşmesi ve topluma yeniden kazandırılmasına yönelik sağlık,

⁶¹ Mahir Topaloğlu, Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri (Legal Yayıncılık 2010) 75.

⁶² Peker (n 1) 126.

eğitim, danışmanlık, barınma ve bakım ihtiyaçlarının karşılanması ve korunmalarıdır.

TCK m.56'ya göre;

“(1) Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları ilgili kanunda gösterilir”.

Bahse konu kanun, Çocuk Koruma Kanunu'dur. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, ÇKK m.11'de düzenlenmiştir. Bu hükme göre;

“(1) Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır”.

Kanunilik ilkesinin bir gereği olarak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, bir yaptırım olduğundan kanun ile ve açık olarak belirlenmesi gereklidir. Bu doğrultuda, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, ÇKK m.5'de “Koruyucu ve destekleyici tedbirler” başlığı altında düzenlenmiştir. Şöyle ki;

“(1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir

nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir.

(2) Hakkında, birinci fıkranın (e) bendinde tanımlanan barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

(3) Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir. Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrada belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilir”.

Çocuk Koruma Kanunu’nda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirler, sadece suça sürüklenen çocuk için değil, tüm çocuklar bakımından uygulanma kabiliyetini haizdir. Kanunun 1.maddesinde yer alan korunma ihtiyacı olan çocuklar ifadesinden, bu tedbirlerin, desteğe ihtiyacı olan tüm çocuklar bakımından uygulanabilmesinin güvence altına alındığı anlaşılmaktadır. Tüm bu tedbirlerin amacı, çocuğun korunmasıdır.

Danışmanlık tedbiri kapsamında, aileye yol gösterilmesi, çocuğun suça sürüklenmesindeki önemli nedenlerden birisi olan aile faktöründeki yanlışların giderilmesi bakımından son derece önemlidir. Ailenin eğitimi, aileye danışmanlık verilmesi, kök sorunların çözümü için gereklidir. Ailedeki kronik problemler

çözülmediği sürece çocuğa yansması ve çocuğun suça sürüklenmesi devam edebilecektir.

Eğitim tedbiri, çocukların suça sürüklenmedeki önemli faktörlerden birisi olan okula devam etmeme, okulda başarısızlık gibi nedenlerin ortadan kaldırılması bakımından son derece önemlidir.

Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu kişilerin bu yükümlülüklerini yerine getiremediklerinde gündeme gelir. Çocuğun yüksek menfaati ailesinin yanında olmamasını gerektirdiğinde bu tedbire başvurulmalıdır⁶³. Bu tedbirin, çocuğun aile ortamından alınarak sosyal hizmet kurumuna verilmesi, koruyucu aileye verilmesi yahut evlat edinilmesi suretiyle uygulandığı hallerde, bu kurumların çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimine uygun ve insan onuru ile bağdaşacak nitelikte olması gereklidir⁶⁴.

Barınma tedbiri, çocuğun kendi aile ortamında yaşamını sürdürmesini sağlamak amacı ile barınma ihtiyacının karşılanmasını öngörmektedir⁶⁵.

Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi amacı ile öngörülmüştür. ÇKKUY m.12'de akıl hastası çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerektiği düzenlenmiştir. Alkol ve uyuşturucu madde kullanan çocuklarda, bu durum akıl hastalığına neden olmuş ise, ÇKK m.12 gereğince çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması gereklidir. Bu bağlamda, öncelikle sağlık tedbirine başvurulmalı ve madde bağımlılığı durumunda da yine bu tedbire başvurulmalıdır.

Doktrinde, akıl hastası çocuklar hakkında verilen sağlık tedbiri kararının 18 yaşına kadar sürmesi, 18 yaşının tamamlanması ile sona ermesini öngören düzenleme, tedbirin amacı ile bağdaşmaması sebebi ile eleştirilmekte ve çocuğun

⁶³ Peker (n 1) 131.

⁶⁴ Peker (n 1) 126.

⁶⁵ Peker (n 1) 133.

hem kendisi hem de toplum açısından tehlikelilik halinin ortadan kalkmasına kadar devam etmesine yönelik düzenleme yapılması önerilmektedir.⁶⁶

ÇKK m.7/6'da yer alan hükme göre, *“Tedbirin uygulanması, onsekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer”*. Yetişkinler bakımından akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin düzenlendiği TCK m.57/2'de, *“Hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmiş olan akıl hastası, yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca düzenlenen raporda toplum açısından tehlikeliliğinin ortadan kalktığı veya önemli ölçüde azaldığının belirtilmesi üzerine infaz hâkimi kararıyla serbest bırakılabilir”* ve m.57/7'de *“Suç işleyen alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilerin, güvenlik tedbiri olarak, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilir. Bu kişilerin tedavisi, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığından kurtulmalarına kadar devam eder. Bu kişiler, yerleştirildiği kurumun sağlık kurulunca bu yönde düzenlenecek rapor üzerine infaz hâkimi kararıyla serbest bırakılabilir”* hükümleri yer almaktadır. Böylece tehlikelilik hallerinin ortadan kalkmasına yahut madde bağımlılıklarından kurtulmalarına kadar güvenlik tedbirleri sürmektedir. Düşüncemize göre, çocuklar bakımından da tedbirin, yetişkinler bakımından uygulanan akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinde olduğu gibi iyileşene kadar sürmesi gereklidir. Yetişkinler için öngörülen tedbirin uygulanma zaman aralığı, daha çok korunmaya ihtiyacı olan çocuklar bakımından evleviyetle öngörülmelidir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına yönelik hükümler düzenlenmiştir. ÇKK m.4'de temel ilkeler düzenlenmiştir. Bu hükme göre;

⁶⁶ Peker (n 1) 201.

(1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

- a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,*
- b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,*
- c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,*
- d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,*
- e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,*
- f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,*
- g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,*
- h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,*
- i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,*
- j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,*
- k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,*
- l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik*

önlemler alınması,

ilkeleri gözetilir”.

Çocuklara tedbir uygulanmasının temel sebebi, sadece suç işlenmesinin engellenmesi ve mağdurun korunması değil, aynı zamanda çocuğun yaşadığı çevreden de korunması ve iyileştirilmesidir⁶⁷.

Doktrinde bir görüşe göre, çocuğu korumak ve desteklemek için öngörülen tedbirlerin, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak uygulanması isabetli değildir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, yaptırım olduğundan ve koruyucu ve destekleyici tedbirler, yaptırım olmadığından dolayı güvenlik tedbirlerinin uygulanması için gerektiğinde zor kullanılabilecekken koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasında çocuğa zor kullanılmayacaktır. Bu görüşe göre bu sebeple, bu tedbirlerin güvenlik tedbiri yerine koruyucu ve destekleyici tedbir olarak uygulanması daha doğru olurdu⁶⁸.

Düşüncemize göre, suça sürüklenen çocuklar ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkındaki tedbirlerin aynı kanun içerisinde yer alması ve hatta aynı hüküm dahilinde uygulanması, her iki çocuk grubunun özellikleri ve ihtiyaçlarının farklılık arz etmesi sebebi ile doğru değildir.

Alman hukukunda ceza hukukunun özel dallarından biri olan “*Çocuk Ceza Hukuku*”, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş döneminde olan genç faillere yönelik özel ceza hukuku ve özel ceza muhakemesi hukukunu ifade etmektedir.

Özel bir ceza kanunu olan Alman Gençlik Mahkemeleri Kanunu “*Jugendgerichtsgesetz (JGG)*” § 1’de kanunun, suç teşkil eden fiili işlediği sırada 14 yaşında olup 18 yaşına girmemiş olan gençler ve fiili işlediği sırada 18 yaşında olup 21 yaşını doldurmamış genç yetişkinler bakımından uygulanacağı

⁶⁷ Apaydın (n 2) 23.

⁶⁸ Topaloğlu (n 61) 67.

düzenlenmiştir. Kanunun amacının düzenlendiği § 2'de, gençlerin ve genç yetişkinlerin yeni suç işlemlerinin engellenmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için hukuki neticelerin ve ebeveynlerin velayet hakkı dikkate alınarak öncelikle yetiştirme düşüncesiyle uyumlu bir usulün oluşturulması gerekmektedir.

Ülkemizde de Alman ceza hukukunda olduğu gibi çocuk ceza hukuku alanına özgü ayrı bir kanunun olması ve suça sürüklenen çocuklar bakımından tüm düzenlemelerin bir bütün olarak bu kanunda bulunmasını önermekteyiz.

SONUÇ

Bu çalışma ile çocukların suça sürüklenme nedenleri, bu konudaki problemler ve eksikler, suça sürüklenme oranları, önleyici sistemin önemi, çocukların suça sürüklenmelerinin azaltılması ve engellenmesi için yapılabilecekler değerlendirilerek çözüm önerilerimiz sunulmuş ve bu şekilde çocukların cezai sorumlulukları hem kriminoloji hem ceza hukuku açısından bütüncül bir bakış açısı ile incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ulaştığımız görüş ve öneriler şöyledir:

1. Çocuk adalet sisteminin amacına uygun şekilde uygulanmasının sağlanması için bu alana özgü uzmanlık eğitimlerinin verilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Uygulamada, çocukların hukuki süreçlerinde yer alan kolluk görevlilerinin, hakimlerin, Cumhuriyet savcılarının ve avukatların, çocuk ceza hukuku alanında belirli aralıklar ile eğitim almalarının sağlanması oldukça önemlidir.
2. Çocukları suça sürükleyen nedenleri, diğer disiplinlerin ortaya çıkardığı bulgular da göz önüne alarak değerlendirmek ve bu alanda ihtiyaç duyulan çalışmaları yapmak, çocukların suça sürüklenmesini önemli ölçüde azaltacaktır. Bu konu, sadece hukuk disiplini içerisinde kalarak değil, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmetler alanlarıyla ve bu alanların çalışmalarından faydalanılmasıyla çözümlenmeye çalışılmalıdır.

3. İnternetin yaygınlaşması, çocukların özel yaşamlarının ve kişisel verilerinin dijital ortamda kolaylıkla paylaşılması ve yayılması, sosyal medya kullanımının çocuklar tarafından da aktif şekilde kullanılması, çocuklara uygun olmayan haber yahut diğer içeriklere kolaylıkla erişebilmeleri de suça sürüklenme nedenleri arasında önemli bir faktördür.

4. Suça sürüklenen çocukların en fazla işledikleri suçların, şiddet suçları olduğunu ifade etmiştik. Bu konuda, önemli bir husus da, çocukların TV’de, çizgi filmlerde yahut dijital ortamda izledikleri şiddete özendiren içeriklerdir. Bu içerikler yönünden denetimin etkin bir şekilde sağlanması gereklidir. Kitle iletişim araçlarının çocukların suça sürüklenmelerindeki etkisi göz önüne alındığında hem devlet tarafından hem de ebeveynler tarafından içerik denetiminin sağlanması gerekir. Bu bağlamda, şiddet yahut cinsel içerikli yayınlardan çocukların korunması önem taşımaktadır. Çocukların oyuncakları bakımından da şiddete yönlendiren, şiddeti normalleştiren oyuncaklar yönünden de tedbirler alınmalıdır.

5. Çocukların suça sürüklenmesinde okula devam etmemenin de etken olduğunu ifade etmiştik. Tüm çocukların okula gitmesinin ve eğitimde devamlılığın sağlanması için gerekli denetim ve çalışmaların yapılması gerekmektedir.

6. Çocuğun haber içeriğinde görüntü, ses, kimlik bilgileri, anne ve babasına ait bilgiler, sağlık durumuna veya eğitimine devam ettiği kurum ya da yaşadığı yer hakkındaki bilgiler gibi kişisel verilerine yer verilmemesi gereklidir. Haber içeriğinde çocukla ilgili bir bilgiye yer verilmesi gerekli görülmekte ise, burada çocuğun üstün menfaatinin korunması noktasından hareket edilmelidir. Bu bağlamda, haber içeriği oluşturulurken göz önüne alınması gereken önerdiğimiz mutlak sınır, çocuğun kimliğinin belli olmaması olmalıdır. Haber içeriklerinde çocuğun özel yaşamına, kişisel verilerine yer verilmesi, çocuğun suça sürüklenmesindeki etkenlerden birisi olduğu için çocuğun kimliğini ortaya

çıkaracak nitelikteki bilgilere yer verilmemesi gerekir.

7. Suça sürüklenen çocuğun infazından sonraki döneme önem verilmesi, yeniden suça sürüklenmemesi bakımından gereklidir. Çocuk hükümlülerin infaz sürecinden sonra devlet tarafından gözlenmesi, hayatlarının nasıl devam ettiğinin takip edilmesi, ihtiyaç olunan konularda desteklenmeleri gereklidir. Çocuklar tahliye edildikten ve koşullu salıverildikten sonra toplumda ne yaptıkları da takip edilmelidir. Barınma, sağlık, eğitim, meslek edinme gibi konularda desteklenmeleri suça yeniden sürüklenmelerini engelleyebilecek olduğundan devlet tarafından bu gözlem ve ihtiyaç duyulan konularda destek sağlanmalıdır.

8. Çocuklara, ilk çocukluk dönemlerinden itibaren hem hakları hem de toplumsal davranış normları, hangi fiillerin suç oluşturduğu, karşılığındaki yaptırımlar, hukuk kurallarına uyma bilinci konularında eğitim verilmelidir. İlk çocukluk döneminden itibaren kurallara uygun davranma bilincinin hem ebeveynler hem öğretmenler tarafından geliştirilmesi oldukça önemlidir. Çocukların suça sürüklenmelerinin azalması, toplumsal barışın tesisi için çocuklara hakları ve sorumlulukları konusunda yaş dönemlerine uygun eğitim hizmeti sunulmalıdır. Böylece okul öncesi eğitimden itibaren eğitim programına çocukların hakları, kendilerinin mağdur olabilecekleri suçlar ve yapılabilecekler ile hukuk kurallarına uygun davranma ve suç teşkil eden fiilleri işlememe konusundaki bilincin ve farkındalığın geliştirilmesi son derece önemlidir.

9. Çocukların suça sürüklenmesindeki en önemli etkenlerden birisinin aile olduğunu ifade etmiştik. Bireylere ebeveyn olmadan evvel yahut ebeveyn olacaklarını öğrenmelerinden itibaren eğitimlerin verilmesi ve doğumdan sonra da belirli aşamalarla bu eğitimlerin sürmesini önermekteyiz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı “*Aile Merkez*”lerinin kurulması ve herkesin eşit bir şekilde bu merkezlere ulaşımının sağlanması, bu merkezde görev alan psikologlar, doktorlar, spor ve sanat alanlarındaki branş uzmanları tarafından

çocukların ve ebeveynlerin gözlemlenmeleri ve desteklenmelerinin sağlanması gerektiği düşüncesindeyiz. Böyle bir sistem, sağlıklı çocuk ve sağlıklı aile yaşamının tesisini sağlayacak, toplumsal barışa katkı sunarak çocukların suça sürüklenmesindeki nedenlerin ortadan kaldırılmasını sağlayan önleyici bir işleve sahip olacaktır.

10. 15-18 yaş aralığında bulunan çocuklar bakımından indirilmiş cezanın uygulanmasının çocuk ceza adaletine uygun olmadığı düşüncesindeyiz. Çocuklar bakımından hapis cezası son çare olmalı, koruyucu ve destekleyici tedbirler ön planda olmalıdır. Uygulamada çocuklar, çocuk adalet sistemi içerisinde çocuk oldukları unutulmadan yargılanmaları gerekir iken, suçlu olarak görülmekte ve adeta yetişkin ceza adalet sistemine göre yargılanmaktadırlar. Güvenlik tedbirleri yerine cezaya hükmedilmesi, tutuklama kararının verilmesi, çocuğun suça yeniden dönmesine elverişli bir zemin hazırlamaktadır. Düşüncemize göre, bu yaş grubundaki çocukların da eğitim, danışmanlık, sağlık, barınma gibi pek çok konuda desteklenmeleri gereklidir. Bu potansiyel ihtiyacın göz ardı edilerek sadece yaptırım olarak cezanın öngörölmüş olası, çocuk adalet sisteminin ilkelerine uygun değildir.

11. Akıl hastası olan çocuklar bakımından çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanma süresinin 18 yaşının dolmasına kadar olmasını doğru bulmamaktayız. Yetişkinler bakımından akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, TCK m.57/2 ve m.57/7 hükümleri gereğince tehlikelilik hallerinin ortadan kalkmasına yahut madde bağımlılıklarından kurtulmalarına kadar sürmektedir. Düşüncemize göre, çocuklar bakımından da tedbirin, yetişkinler bakımından uygulanan akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinde olduğu gibi iyileşene kadar sürmesi gereklidir.

12. Suça sürüklenen çocuklar ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklar hakkındaki tedbirlerin aynı kanun içerisinde yer alması ve hatta aynı hüküm dahilinde

uygulanması, her iki çocuk grubunun özellikleri ve ihtiyaçlarının farklılık arz etmesi sebebi ile doğru değildir. Çocuk ceza hukuku alanına özgü ayrı bir kanunun olması ve suça sürüklenen çocuklar bakımından tüm düzenlemelerin bir bütün olarak bu kanunda bulunmasını önermekteyiz.

KAYNAKÇA

Apaydın C, Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci (Legal Yayıncılık 2015.)

Bilican Gökkaya, V, “Juvenile Delinquent And The Family Factor”, (2022) 46 (2) CUJOSS 193-204.

Demirbaş T, Kriminoloji (Gözden Geçirilmiş 7. Bası, Seçkin Yayıncılık 2020).

Göger F ‘Suça Sürüklenen Çocuklarda Şiddet Eğilimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’, (2020) İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adli Tıp Anabilim Dalı.

Günşen İçli T, Kriminoloji (Genişletilmiş 11.Bası, Seçkin Yayıncılık 2021).

Karataş Z ve Mavili A, ‘Çocuk Adalet Sisteminde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamalarda Karşılaşılan Sorunlar’, (2019) 19 (45) Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 1013,1044.

Karataş Z, ‘Adalet Sistemi İçinde Çocukların Korunması: Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklara Çalışma Uygulamaları’, (2022) Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Kabulünün 32. Yılında Çocuk Hakları Sempozyumu, Antalya Bilim Üniversitesi, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu 60, 65.

Karataş S, ‘Suça Sürüklenen Çocuklar ve Suç Mağduru Çocuklara Yönelik Bir Değerlendirme’, (2020) 12 (4) Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 575, 586.

Koca M ve Üzülmez İ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Gözden Geçirilmiş

ve Güncellenmiş 15.Bası, Seçkin Yayıncılık 2022).

Koçyıldırım G, 'Adalete Erişim Hakkı Bağlamında Çocuklara Özgü Meseleler', (2022) Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Kabulünün 32. Yılında Çocuk Hakları Sempozyumu, Antalya Bilim Üniversitesi, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu 47, 52.

Öztürk B ve Tezcan D, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku (15.Bası, Seçkin Yayıncılık 2021).

Özgenç İ, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 18. Bası, Seçkin Yayıncılık 2022).

Peker İS, Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri (Seçkin Yayıncılık 2022).

Suçta Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı (Gaziantep Barosu Çocuk Hakları Merkezi 2010).

Topaloğlu M, Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri (Legal Yayıncılık 2010).

Turgut C, 'Dijital Medya ve Haberlerdeki 'Mağdur Çocukların' Hukuki Durumuna İlişkin Değerlendirme', (2022) KHAS Hukuk Bülteni, 2021-2022 Akademik Yılı Derlemesi 333, 349.

Yenisey F, Mağdur Çocuk Haklarına İlişkin Öneriler (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları 2017).

İNTERNET KAYNAKLARI

<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2021-45586>>

<<https://familienbildungsstaette.bochum.de/>>

<<https://familienbildungsstaette.de/>>

<<https://www.fbs-koeln.org/>>

<<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/komisyonmerkez/gencavukatlar/6.pdf>>